

INTRODUKTION

Den här sviten ger exempel på vad normkreativa innovationer och lösningar kan handla om i praktiken. Innovationerna är av olika typer.

Vissa är sociala, som kvinnojourerna, och Playan som uppmuntrar till deltagande och medskapande. Andra är tjänsteinnovationer, som Avfallstjänsten som syftar till att underlätta för människor utan bil och motverka etnisk diskriminering. Några är tekniska innovationer, som airbagen Hövding för cyklister och de många innovationerna i All Aboard-projektet.

Förebilderna kan också ses som resultat av olika taktiker. Androstolen och CP-ölen bygger på att synliggöra dolda problem medan andra, som undersökningsstolen Kim och lösningen för Akutkön främst syftar till att lösa problem. Hantverksskiltan både synliggör normer och föreslår en lösning. Vissa pekar på tydlig diskriminering, som Rättviseförmedlingens fokus på alltför ensidig rekrytering och SimChilds fokus på barn i utsatta livssituationer. Andra handlar om mer subtilt uttryckta normer, som exemplet med funktionen Bygg Din Volvo som justerats så att användaren inte ska tvingas in i en teknisk struktur. I anslutning till varje förebild anger vi vår tolkning av vilka taktiker som förebilden bygger på - en huvudtaktik och ett par stödtaktiker.

Framför allt visar förebilderna att det normkritiska perspektivet är relevant i alla typer av utvecklingsprojekt, från sådana med en tydlig diskrimineringsproblematik till sådana som vid en första anblick tycks helt oproblematiske.

FÖREBILDER

2

ANDROSTOLEN OCH KIM

Många upplever obehag inför gynekologbesök, i vissa fall så mycket att de undviker det helt vilket kan medföra allvarliga hälsorisker. En anledning är gynstolens utformning. Den har utvecklats utifrån läkares behov, och bygger på principen med ryggläge och benstöd som låser benen i en skrevande position.

Designerna Karin Ehrnberger och Christine Sundbom har gjort en undersökning där det framgår att gynstolen upplevs som utelämnande, kall och förnedrande. Via Hälsoteknikcentrum i Hallands satsning har de sedan arbetat fram Androstolen – en fiktiv men realistisk stol för undersökning av patienter med prostata, vilket inte tidigare funnits. I den ligger patienten på mage med benen särade så att läkaren kan komma åt prostatan. Stolen är i rostfritt stål med synlig avfallsskål och hållare för toalettpapper. Den ska förmedla erfarenheterna av gynekologistolen och därmed väcka reaktion. Androstolen har fått stor nationell och internationell uppmärksamhet.

Utifrån samma problem har medicinteknikföretaget Oscar Instrument AB med forskaren Greta Edelstam utvecklat undersökningsstolen Kim. Den är bland annat mjuk och uppvärmd för bekvämligheten vilket effektiviserar undersökningen. Dessutom är Kim utformad för alla patienter, oavsett kön. Idag används Kim på flera sjukhus och mottagningar.

Androstol: Huvudtaktik ♣12 Stödtaktiker: ♣2, ♣3 och ♣7
Kim: Huvudtaktik ♣5 Stödtaktiker: ♣4 och ♣7

FÖREBILDER

3

CP-ÖLEN

Kroger kan vara en svårtillgänglig plats för den som har syn- eller hörselnedsättning, kognitiv nedsättning eller använder rullstol. Kroger är också en plats där många fördomar som drabbar personer med funktionsvariationer blir tydliga. Till exempel finns det föreställningar att personer med funktionsvariationer inte har några andra önskningar än att vara duktiga och till lags. Då blir det besvärande när någon som till exempel har Downs syndrom beställer en öl, för att inte tala om blir full. Det går nämligen stick i stäv med det organisationen GIL, Göteborgskooperativet för Independent Living, kallar den "fördomsfulla snällheten" gentemot personer med funktionsvariationer. GIL, som arbetar för ett värdigt liv för människor med funktionsvariationer undersökte 2009 tillgängligheten på krogar och restauranger i Göteborg och fann att den var alarmerande dålig.

För att dels uppmärksamma detta, dels diskutera den fördomsfulla snällheten, har CP-ölen skapats i samarbete med kommunikationsbyrån Hey it's Enrico Pallazzo. CP-ölen, som är en korsning av APA och IPA och som bryggs på ett mikrobryggeri i Belgien, pryds av en teckning av en person som sitter i rullstol och dricker öl. Förutom att fungera som en kampanj säljs ölen nu av krogar i Göteborg som arbetar för bättre tillgänglighet och ett fördomsfritt bemötande. Ölen kan därmed också ses som en tillgänglighetscertifiering.

Huvudtaktik: ♣12 Stödtaktiker: ♣2 och ♣10

FÖREBILDER

4

SIMCHILD

Att stödja barn i svåra livssituationer tillhör socialtjänstens mest centrala uppgifter. Men socialtjänstens barnavårdsutredningar har enligt flera utvärderingar brustit i systematik och uppmärksamhet kring utsatta barns komplexa livssituation. Ett centralt hinder utgörs av invanda stereotypa normer. Flera studier visar att stereotypa föreställningar om bland annat kön och etnicitet gör utredare mindre lyhörda för det individuella barnets livssituation och behov. Något som i sin tur påverkar socialarbetares bedömningar av utsatta barn och eventuella förslag på konkreta insatser.

SimChild är ett pedagogiskt program som baseras på realistiska datorsimuleringar av barnavårdsutredningar. Det syftar till att stärka utredningskompetensen såväl hos studenter inom socionomutbildningen som bland redan yrkesverksamma socionomer. Datorsimuleringen ställer deltagarna inför uppgiften att göra självständiga bedömningar och ge förslag på insatser under förutsättningar som påminner om professionellt utredningsarbete.

Socionomstudenter är i allmänhet mycket medvetna om riskerna av att sociala insatser påverkas av stereotypa normer, men under arbetet med SimChild får de möjlighet att upptäcka hur sådana normer ändå tar sig uttryck i praktiskt utredningsarbete, trots en teoretisk medvetenhet. SimChild möjliggör därmed insikter och reflektioner som har stor betydelse för studenters professionalism och för mera högkvalitativa sociala utredningar och insatser.

Huvudtaktik: ♣2 Stödtaktiker: ♣5 och ♣10

FÖREBILDER

5 AVFALLSTJÄNSTEN

För att vi ska kunna slänga skrymmande och farligt avfall förutsätts att vi har tillgång till bil - bilnormen. Denna norm diskriminerar många, till exempel människor som har svårt att röra sig eller inte har råd med bil. Den motverkar också en omställning till ett mindre bilbaserat samhälle. Men systemet diskriminerar också på andra sätt.

SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut och Borås Energi och Miljö gjorde en studie av avfallssystemet i miljonprogramsområdet Norrby i Borås. Studien visade att svårigheter att bli av med skrymmande och farligt avfall för dem som saknar bil leder till att de boende lämnas att komma på egna lösningar. Ibland leder lösningarna till nedskräpning, bland annat på grund av begränsade möjligheter att förvara avfall i till exempel trånga lägenheter. Nedskräpningen leder i sin tur till fördomar, där boende i delar av området med fler majoritetssvenskar söker förklaringar i människors kulturella och etniska bakgrund, snarare än i systemets tekniska brister – systemet ses som neutralt.

Baserat på studien utvecklades flera möjliga lösningar tillsammans med de boende, bland annat en tänkt tjänst för borttransport av farligt och skrymmande avfall och återcirkulering av till exempel möbler. Tjänsten håller nu på att realiseras. Den kommer att bygga på socialt företagande, vilket utmanar en annan norm i avfallssystemet - att det krävs en stor kommunal aktör eller ett stort företag för att vara en del av avfallssystemet.

Huvudtaktik: ♣4 Stödtaktiker: ♣9 och ♣10

FÖREBILDER

AKUTKÖN

Statistik från akutavdelningen på Karolinska sjukhuset i Stockholm har visat att kvinnliga patienter i genomsnitt väntar längre på behandling än manliga patienter. Designbyrån Veryday AB har analyserat situationen genom att intervjua personalen och studera lokalerna - till exempel hur skyltning och information fungerar.

Analysen visar att kösituationen uppfattas som ologisk av patienterna. På akutmottagningen gäller inte "först till kvarn". I stället placeras alla in i kön utifrån åkomans eller skadans allvarlighet. Köplatsen förändras också i relation till hur allvarligt sjuka eller skadade nytillkomna patienter är. Studien visar att systemet inte är transparent och lätt att förstå. Detta leder till oro, där vissa patienter, oftare män, kräver uppmärksamhet. Ibland ger personalen stökiga personer förtur för att "bli av med problemet". Undersökningen visar också att personer som ger korta beskrivningar av symptom får förtur. Båda dessa tendenser favoriserar manliga patienter.

Baserat på analysen har Veryday utvecklat ett förslag på en digital applikation och en skyltning som beskriver kösituationen i realtid. Dessa lösningar hjälper patienterna att förstå hur kösituationen ser ut, varför den förändras och vilken tid patienten troligen får vänta. Båda dessa åtgärder avlastar personalen och minskar oron på mottagningen. Även om män och kvinnor användes som kategorier i analysen, så är lösningen könsneutral.

Huvudtaktik: ♣4 Stödtaktik: ♣2 och ♣9

FÖREBILDER

7

ALL ABOARD

Svenskt Marintekniskt Forum (SMTF) är en branschorganisation som arbetar för att utveckla den maritima industrin i Sverige. SMTF har identifierat att fritidsbåtlivet är ojämnt mellan män och kvinnor - något generaliserat så styr män båten medan kvinnor hjälper till. Dessutom arbetar få kvinnor med utveckling av båtar – det blir att män utvecklar och bygger båtar för män. Samtidigt har SMTF länge vetat att kvinnor ofta är den drivande parten när båten ska köpas, eller säljas. Syftet med projektet är att bidra till bättre lönsamhet och ökad export genom att utveckla branschens förmåga att förstå kvinnors behov och önskemål kopplade till båtlivet, utan att exkludera mäns.

Förutom SMTF har 22 företag från branschen medverkat i projektet. Konsultfirman Ampersand har medverkat med sina erfarenheter och sin arbetsmetod som utvecklats ur Volvo Cars framgångsrika konceptbil YCC. Ampersand har lett arbetet med att skapa ett idébåtskoncept, en testbädd, att visa upp på mässor. För att fånga kvinnors önskemål och upplevelser har enkätstudier och intervjuer gjorts. Dessa har lett till att tio problemområden har identifierats, från "att ta sig om bord/hoppa iland" till "risk att falla över bord". Utifrån dessa problemområden har därefter ett 50-tal lösningar utvecklats, till exempel inbyggd landgång, expanderbart akterdäck och räddningsramp. Lösningarna visades för första gången på Skandinavians största båtmässa Allt för sjön 2012.

Huvudtaktik: ♣4 Stödaktiker: ♣2 och ♣7

FÖREBILDER

HÖVDING

Hövding är en airbag för cyklister som är framtagen mot bakgrund av att cirka 40 personer i Sverige dör varje år i cykelolyckor, och cirka 10 000 får huvudskador. En anledning till dessa höga tal är att många cyklister inte använder hjälm.

Vid en studie av skälen upptäckte innovatörerna och grundarna av Hövding, Anna Haupt och Therese Alstin, att många brukare, inte minst unga kvinnor, känner sig begränsade av cykelhjälm. Anledningen är bland annat att frisyren förstörs och att det inte funkar att bära hjälm tillsammans med huvudbonader, samt att hjälmar upplevs som fula och inestängande. Därav föddes idén om ett skydd som inte täcker huvudet men samtidigt erbjuder större säkerhet än en traditionell hjälm. Till exempel skyddar vanliga hjälmar inte nacke och ansikte.

Lösningen är en krockkudde, inbyggd i en lös krage. Krockkudden aktiveras av sensorer som registrerar den onormala rörelsen hos cyklisten vid en olycka. Den aktiverade krockkudden omsluter nacke och huvud, och sträcker sig också framför huvudet för att skydda ansiktet. Hövding är diskret och praktisk och går att använda med de flesta frisyrrer och huvudbonader. Hövding har väckt stor uppmärksamhet och vunnit många priser världen över. Bakom Hövding ligger sju års utveckling i samarbete med experter inom cyklistskallskador, airbagteknologi, matematik och krocktester.

Huvudtaktik: ♣4 Stödtaktiker: ♣8 och ♣13

FÖREBILDER

9

KVINNOJOURERNA

Många kvinnor utsätts för våld och övergrepp i hem och nära relationer. Ofta är det svårt att ta sig ur sådana situationer då den utsatta kvinnan har isolerats och hamnat i en beroendesituation gentemot förövaren, både känslomässigt, socialt och ekonomiskt. För att komma ur situationen behövs stöd utifrån, men det har länge saknats. För inte så länge sedan, och i vissa sammanhang fortfarande, har våld mot kvinnor i hemmet setts som en "familjeangelägenhet" som samhället inte ska "blanda sig i".

För att hjälpa de våldsutsatta kvinnorna och erbjuda omedelbart skydd har kvinnojourerna skapats – platser där kvinnor stödjer andra kvinnor, bland annat genom att erbjuda tillfälligt boende, men också gemenskap och till exempel juridiskt stöd för att komma ur våldssituationen. De första skyddade platserna öppnades i Storbritannien i början på 70-talet. I Sverige startades de första kvinnojourerna 1978 och verksamheten har därefter växt i snabb takt.

Kvinno- och tjejjourerna bygger till stor del på lokal frivillig verksamhet, med visst statligt stöd. För att stärka de lokala verksamheterna startades ROKS, Riksorganisationen för Kvinnojourer och tjejjourer 1984. I dag finns även Unizon. På senare år har det också öppnats mansjourer och mansmottagningar.

Huvudtaktik: ♣5 Stödtaktiker: ♣8 och ♣9

FÖREBILDER

10 HANTVERKSKILTEN

En stark föreställning om maskulinitet är att män inte bär kjol. Det är en begränsning som påminner om hur kvinnor för hundra år sedan inte sågs lämpliga att bära byxor. Att män inte "får" bära kjolsplagg är en begränsning både uttrycksmässigt och praktiskt. Kjolen är ett både snyggt och bekvämt plagg, inte minst under varma dagar och i varma miljöer.

Det finns många traditionellt manliga miljöer och situationer där kjolen skulle vara ett bättre alternativ än byxor - till exempel byggarbetsplatsen eller vägarbetet under varma dagar. Samtidigt är det i detta sammanhang extra svårt att tänka sig en kjol på en man. För att både erbjuda ett alternativ och för att utmana normen "män bär inte kjol", har designern Marcus Jahnke skapat en hantverkskilt. Företaget Blåkläder, som tyckte om idén och ville utmana den mansdominerade hantverksbranschen och mansnormen i sig, beslutade sig för att producera plagget.

I dag har plagget tillverkats i över 20 000 exemplar. Utöver den ursprungliga svarta versionen har Blåkläder också utvecklat nya varianter, till exempel en i vitt tyg för målare. Den bärs i dag av många människor, oavsett kön, i en mängd olika sammanhang – från byggarbetsplatser till Pride-parader.

Huvudtaktik: ♣ 12 Stödtaktiker: ♣ 3, ♣ 4 och ♣ 6

FÖREBILDER

11 RÄTTVISEFÖRMEDLINGEN

I vissa sammanhang är det nästan bara en kategori av människor som syns och hörs. Det kan till exempel vara en konferens om ny teknik där enbart cis-män står på scenen, eller ett tv-program om barn och föräldraskap där enbart vita medelklasskvinnor från Stockholms innerstad kommer till tals. Förklaringen till att det blir så här lyder ofta "det finns inga andra".

Förutom att vara ett demokratiskt problem bidrar de här situationerna i längden till att förstärka och bekräfta stereotyper om vilka som ska återfinnas på vissa positioner. Forskning visar att när kvinnor får tillträde till manliga sammanhang ökar också kompetensen bland män – då fungerar inte kön längre som informell kompetens. Detsamma gäller troligen för social bakgrund, etnicitet och så vidare.

Det är mot den här bakgrunden som Rättviseförmedlingen hjälper dem som vill nå utanför sina egna nätverk att hitta fler personer med den eftersökta kompetensen. Genom sitt eget nätverk, som består av fler än 90 000 följare i sociala medier, kan Rättviseförmedlingen efterlysa och samla in tips på dem som saknas i ett visst sammanhang. Genom att alla har en bred urvalslista innan de väljer vilka som ska medverka, ökar också chansen till att hitta den som har allra bäst kompetens.

Huvudtaktik: ♣10 Stödtaktiker: ♣2 och ♣12

FÖREBILDER

12

BYGG DIN VOLVO

På Volvo Car Sverige AB:s hemsida finns funktionen Bygg Din Volvo. Med den kan den som funderar på att köpa en ny Volvo göra olika val för att skapa sin idealbil och ta reda på vad den skulle kosta. Sådana val kan handla om bilmodell, färg, inredning, motorstorlek och olika tillbehör.

Den första versionen av funktionen utgick från en teknikbaserad och linjär logik - den som ville använda Bygg Din Volvo blev tvungen att först välja motor, därefter växellåda, och först mot slutet kunde inredning och färg väljas – allt i en förbestämd ordning. Genom att analysera funktionen normkritiskt kunde utvecklarna se att det skulle gå att göra den mer dynamisk, dels för att den som väljer ska kunna börja med det den tycker är roligast eller viktigast, dels för att låta brukaren själv bestämma ordningen på sina val. En sådan mer flexibel funktion skulle också göra systemet mindre tekniknormativt, det vill säga undvika att signalera att teknik är viktigast.

Volvo har utifrån dessa insikter gjort om funktionen. En mätning strax efter förändringen visade att 15 procent fler gick igenom hela funktionen med att skapa sin ideal-Volvo.

Huvudtaktik: ♣4 Stödtaktiker: ♣8 och ♣11

FÖREBILDER

13

PLAYAN

Frihamnen, som varit Göteborgs innersta hamnområde mitt i staden, ska omvandlas till bostadsområde. Göteborgs Stad och Älvstranden Utveckling AB vill skapa mötesplatser i området där människor kan påverka hur området utvecklas. En badplats i Frihamnen är en sådan mötesplats.

Arkitektur- och designgruppen MYCKET (Mariana Alves, Katarina Bonnevier, Thérèse Kristiansson) fick i uppdrag att undersöka badkulturer, det vill säga vad det är att bada. De genomförde en förstudie i dialog med resurssvaga grupper genom konkreta aktiviteter - bland annat genom att klä om och bada för att gemensamt upptäcka problem och utveckla lösningsförslag. Studien visade bland annat att muslimska kvinnor och transpersoner missgynnas på dagens badplatser och inrättningar eftersom integriteten inte kan tillgodoses - så till den grad att det hindrar många från att lära sig simma.

MYCKET har utifrån detta byggt en sandstrand med trätrall, offentliga grillar, bänkar och bord för att möjliggöra aktiviteter över både klass- och åldersgränser. Det är en grundstruktur som kan målas och byggas vidare på, allt beroende på människors behov. I framtiden ska stranden utvidgas och även erbjuda separata utrymmen för olika grupper av människor så att alla har möjlighet att bada och lära sig simma på sina egna villkor. Ansvaret för badplatsen ska sedan tas över av invånarna.

Huvudtaktik: ♣13. Stödtaktiker: ♣5, ♣8, ♣9 och ♣10

FÖREBILDER

